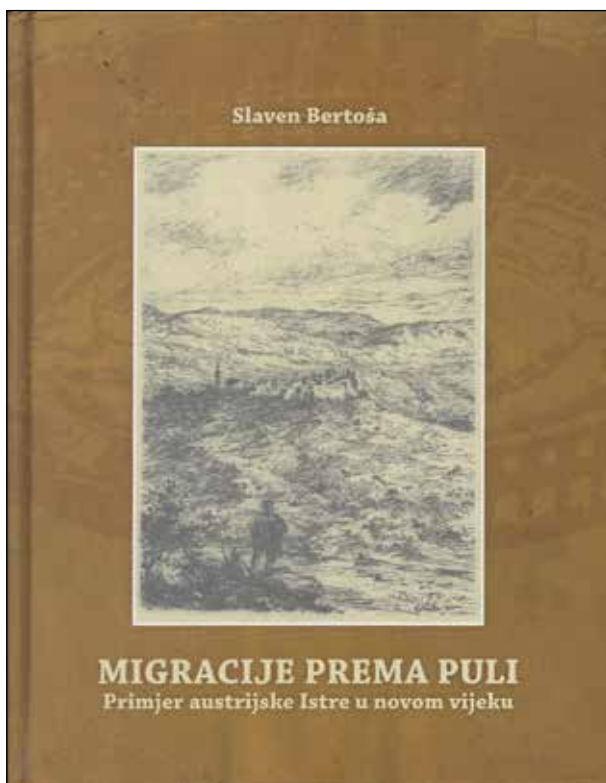

Slaven Bertoša: MIGRACIJE PREMA PULI. PRIMJER AUSTRIJSKE ISTRE U NOVOM VIJEKU. Pazin, Katedra Čakavskog sabora za povijest Istre, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Državni arhiv u Pazinu, 2012, 176 strani.

Uzimajući u obzir nedavno tiskanje njegove knjige o Lupoglavskoj gospoštiji (*Osebnino mjesto austrijske Istre: lupoglavski kraj u srednjem i novom vijeku*, 2011.), Slaven Bertoša svojom novom knjigom *Migracije prema Puli: primjer austrijske Istre u novom vijeku* sada se već polako promiče u važan moment kontinuirana historiografskog rasvjetljavanja zbivanja na prostoru austrijske Istre u novome vijeku. Sam autor naglašava primarnu motivaciju nastanka ove knjige u predgovoru. Ističući kako je prostor Istre pod vlašću Habsburgovaca slabije proučen od onoga koji je bio pod vlašću Mletačke Republike, vjeruje kako će ovom knjigom neke od tih praznina u spoznaji ipak popuniti, ali, što je možda i važnije, otvoriti prostor novim istraživanjima.

Knjiga je podijeljena na 30 kraćih poglavlja, unutar kojih se donose autorova istraživanja o različitim aspektima doseljenika u Pulu s područja austrijske Istre, a na temelju detaljne analize matičnih knjiga grada Pule.

„Uvodni dio“, kako je naslov prvog poglavlja, donosi kratak pregled područja koje je obuhvaćao središnji dio austrijske Istre, tzv. Pazinske knežije. Otisnuta je i reprodukcija starijeg zemljovida Pazinske knežije, koja je vrlo korisno pomagalo čitatelju za kasnije praćenje zgusnuta teksta. Poglavlje pod naslovom „Općenito o puljskim matičnim knjigama“ predstavlja prostor autorova upućivanja na značaj puljskih matica za istraživanje cjelokupnog svakodnevnog života puljskih stanovnika. Nekoliko stavki iz povijesti svakodnevice autor posebno ističe kako bi pripremio čitatelja na kasnija poglavlja u kojima će upravo tim aspektima biti posvećena detaljnija analiza. U taj, rekli bismo, uvodni dio dobro se uklapa poglavlje „Provenijencija doseljenika: mjesta i nazivi“, u kojemu se zorno pokazuje na koji način spomenuti dokumenti predstavljaju vrijedan izvor za mi-

gracijska kretanja, budući da su zabilježena sva mjesta iz austrijskog dijela Knežije koja se navode kao mjesta doseljavanja pojedinaca u Pulu, sa svim njihovim jezičnim oblicima zasvjedočenim u maticama. Nije zgreoga istaknuti da autor za svako navedeno mjesto ujedno u bilješkama nudi kratak pregled literature o svakome od njih, što je značajno za daljnja historiografska istraživanja ovog dijela Istre, s obzirom na to da je time na jednom mjestu dan temeljni registar svih bitnijih referenci.

Četvrto i peto poglavlje nudi pregled svih spomenutih imena, odnosno prezimena u analiziranim izvorima. U narednom poglavlju autor upućuje na neke formalne osobitosti upisa dijeleći ih na nekoliko kategorija: a) ogleadne, b) jednostavne i kratke, c) složenije i duže te d) upise o više članova iste obitelji. Za svaki od njih ponuđena je pregršt konkretnih primjera iz samih izvora, ukratko komentiranih i povezanih s ostalim podacima dostupnim iz matica. U šestom poglavlju autor se osvrće na nekoliko upisa na latinskom jeziku.

Sa sljedećim poglavljima autor neposrednije kreće u rasvjetljavanje ranije naznačenih aspekata povijesti istarske svakodnevice. U osmom poglavlju obrađuje se fenomen višestrukih migracija, tj. slučajevi doseljenja osoba iz jednog mjesta, a koje su prije toga živjele u nekom drugom mjestu. Autor navodi veći broj takvih slučajeva s prostora austrijske Istre, što govori u prilog zaključku da su i doseljenici s tog teritorija bili aktivni sudionici migracijskih kretanja i kontakata na čitavom sjevernom Jadranu. Iduće poglavlje tematizira pojavu pridošlih ljudi koji su postali dugogodišnji žitelji Pule, navodeći nekoliko takvih primjera. U desetom se poglavlju nudi natuknica o spominjanju crkava i župa u ovim izvorima.

Jedanaesto poglavlje nosi naslov „Zanimanja“ i zasigurno je centralno poglavlje u pitanju važnosti za istraživanje povijesti svakodnevice, što potvrđuje i činjenica da je to obujmom najveće poglavlje knjige. Sloj o kojemu najviše saznajemo, odnosno koji se najviše spominje, jesu sluge i sluškinje. Važni su i podaci o crkvenom osoblju te o obrtnicima i drugim zanimanjima. Autor također navodi brojne primjere spomena upravnog te vojnog osoblja. Svi ti podaci ne govore samo o konkretnim zanimanjima samih došljaka već i o tržištu rada, odnosno o motivaciji mnogih migracija upravo iz potrebe pronalaska posla.

U sljedećem poglavlju autor se osvrće na spomen „novih stanovnika“ (*habitanti nuovi*), kako su se nazivali oni došljaci koji su u novom prebivalištu bili manje od 20 godina, nakon čega bi dobivali status starosjeditelja.

Poseban skup predstavlja bračna tematika. Četrnaesto se poglavlje tako bavi vrstama brakova između starosjeditelja i došljaka, dok sljedeće poglavlje upućuje na jedan upis vjenčanja obavljen na neuobičajenom mjestu – na stanciji. U novom poglavlju autor govori i o slučajevima u kojima je zabilježena značajna dobna razlika između muža i žene, dok su također zabilježene i pojave ženidbe među krvnim srođnicima.

Djeca i sve vezano uz porod, uključivo s krštenjem, čine posebnu dimenziju svakodnevice. Posebno poglavlje govori o kasnijim porođajima, pri čemu su neke rodilje bile u kasnijim četrdesetima, a neke čak u pedesetim godinama života. Čest je i spomen nezakonite djece, primjere kojih obrađuje obimnije zasebno poglavlje koje donosi brojne slučajeve u kojima su glavni akteri bili došljaci. U sljedećem se poglavlju donosi nekoliko primjera krštenja kod kuće.

Dužina života, odnosno smrt i bolesti koje tu dužinu određuju, tematizirane su kroz nekoliko poglavlja. U dvadeset i prvom poglavlju autor se osvrće na spomen nekoliko dugovječnih došljaka, dok u narednom poglavlju donosi vrijedne podatke o bolestima i uzrocima smrti. U posebnim su poglavljima pojave iznenadnih smrti, smrti od gladi, ubojstva i smaknuća, zatim neobičnih smrti te smrti u dječjoj dobi i one izvan vlastite kuće. Predzadnje poglavlje tematizira spomen besplatnih ukopa.

U zaključnom poglavlju, naslovljenu „I na kraju...“, autor analizira prezimena prema podrijetlu te njihovoj učestalosti po mjestima dolaska iz raznih mjesta austrijske Istre. Dana je i tablica s preciznim i pedantnim navodima tih došljaka po mjestima iz kojih su došli, u kojim su izvorima spomenuti te koliki je njihov udio u odnosu na ukupni broj došljaka u Pulu u godinama koje pokrivaju istraživani izvori. Autor zaključuje kako su migracijska kretanja između austrijskog i mletačkog dijela Istre bila intenzivna neovisno o granici koja ih je dijelila, a da je ovakvim istraživanjima i sama povijest Pule prikazana u jednom dosad nepoznatom svjetlu.

Tri pridodana priloga daju posebnu vrijednost cijeloj knjizi. Prvi prilog, naslovljen „Usporedba broja krštenih, krizmanih, vjenčanih i umrlih doseljenika iz austrijske Istre u Puli“, donosi tablični prikaz iskazanog u naslovu redom po godinama, od 1613. pa do 1817. Drugi prilog, „Dob umrlih doseljenika iz austrijske Istre“, nudi tablični prikaz broja umrlih osoba prema dobi (u prvoj godini života, do pete godine života, između pete i desete godine života te u svakom sljedećem desetljeću života). Treći prilog, naslova „Cjeloviti popis doseljenika s područja austrijske Istre (sastavljen kronološkim redosljedom na temelju podataka iz puljskih matičnih knjiga od 1613. do 1817.)“, istovremeno je kruna, ali i sumiranje cjelokupne knjige, budući da je u njemu precizno naveden popis svih došljaka u Puli po mjestima iz kojih su dolazili i to doslovce preneseno u onom obliku u kojemu se pojavljuju u izvorima. Naravno, naznačeni su i svi izvori iz kojih je pojedini podatak preuzet, što je osobito dragocjeno svima onima kojima će poslužiti kao smjernica u novim istraživanjima, napose onima usmjerenim na lokalnu povijest pojedinih od tih mjesta.

Osvrćući se na sadržaj ove knjige, treba istaknuti kako je ona prije svega neprocjenjiv uvid u djelić povijesne svakodnevice jednoga vremena i jednoga područja. Obuhvaćajući razdoblje od dva stoljeća, ona zasijeca u svakodnevicu istarskog čovjeka ne samo u gradu Puli već je istovremeni odraz te iste svakodnevice iz mjesta iz kojega je pojedinac bio ponukan iseliti i otići. Kroz čitavu mrežu podataka, od samih zanimanja pojedinaca, preko načina i vrste sklapanja brakova pa sve do načina okončanja života, saznajemo čitav niz dragocjenih podataka za slaganje mozaika povijesti svakodnevice.

Poseban, pak, značaj ima bogata građa koja se direktno iz izvora prenosi u onom obliku u kojemu je ondje donesena, s pridodanim autorovim čitanjem. Vrijednost toga treba tražiti prije svega u silnoj onimijskoj, napose antroponimijskoj, ali i toponimijskoj građi, koja je ovim djelom ponuđena širem čitateljstvu.

Imajući dodatno na umu znanstveni aparat, koji čini 319 bilježaka (oblikovanih kao *endnote* da ne zamaraju praćenje samog teksta kod onih čitatelja kojima izvori nisu u prvome planu) te impresivan popis korištene literature, u kojemu ogroman udio ima izvorna arhivska građa, naprosto se ne može negirati visoka znanstvena razina obrade. Od

posebne su koristi svakom čitatelju čak tri indeksa: indeks mjesta (*index locorum*), indeks imena (*index nominum*) te indeks stvari i pojmova (*index rerum et notionum*). Za širu su publiku priređeni, uz onaj na hrvatskom, i sažeci na talijanskom, engleskom i njemačkom jeziku, a knjigu dodatno atraktivnom čini bogata opremljenost nizom ilustracija, fotografija te napose reproduciranih faksimila pojedinih stranica arhivskih izvora.

Sve to zajedno navodi na nužnu ocjenu ovog djela kao onog koje je u punoj mjeri ostvarilo namjere autora. S jedne strane knjiga je popunila veliku prazninu koja je i danas prisutna u istraživanju povijesti nekadašnjeg austrijskog dijela središnje Istre, tj. prostora Pazinske knežije. S druge strane, što je možda i mnogo važnije, kritičkim znanstvenim aparatom, detaljnim indeksima te preglednim i sustavnim tabličnim prikazima autor je pružio jednostavnu, jasnu i preglednu osnovicu kako za daljnja slična istraživanja, tako i za pojedina istraživanja koja će se moći usmjeriti prema određenim lokalitetima Knežije.

Igor Eterović